

PRÒLEG

La capacitat de supervivència de l'ésser humà és extraordinària. En els moments més crítics de la seva existència, quan sent que la seva vida penja d'un fil, que l'ombra de la mort plana damunt seu, l'home és capaç de treure forces del no res, d'envalentir-se davant les dificultats més grans i fer el que no faria en circumstàncies normals. Menjar-se la carn dels seus companys d'infortuni morts o beure's la seva pròpia orina són casos que s'han donat moltes vegades. *Tenim més energia del que creiem*, afirmà un dels supervivents de l'avió uruguaià que s'estavellà contra una muntanya andina el mes d'octubre de 1972. I deu ser veritat.

Qui lluita per sobreviure pensa a curt termini, lluita contra el temps. *Si sobrevisc avui, demà seré lliure*. Aquesta era la consigna que es repetia cop i recop, a les darreries de la Segona Guerra Mundial, una adolescent hongaresa d'origen jueu que passà gairebé un any a Auswichtz i altres camps de treball i extermini nazis. Es deia Edith Eger i va sobreviure a la Xoà. El que volia dir aquella noia dissortada era que, si sobrevivia un dia més, l'endemà continuaria viva i, per tant, amb l'esperança de poder sortir algun dia de l'infern on es trobava. I així ocorregué finalment.

Aquest pensament d'esperança el deuen haver tingut moltes altres persones que han viscut situacions extremament difícils en algun moment de la seva vida per diverses raons. Naufrags que han anat a raure a una remota illa deshabitada on han passat anys en solitud abans de ser rescatats. Presoners que han patit un llarg captiveri en

condicions inhumanes. Habitants d'una ciutat encerclada per l'enemic durant anys i sotmesa a foc i a tota mena de privacions. Evadits d'un gulag que travessaren tot Sibèria per aconseguir la llibertat. Exploradors que s'han perdut en la immensitat d'un espai desconegut i inhòspit (els gels polars, la selva, el desert). Emigrants que fugint de la misèria, de la guerra o de la persecució política creuen vastos deserts i mars.

La veracitat d'algunes de les experiències narrades en les pàgines següents ha estat qüestionada per alguns autors. Per exemple, el viatge de René Caillé fins a la llegendària ciutat de Tumbuctú o la fugida d'un oficial alemany a través de Sibèria des d'un camp de treballs forçats vora l'Àrtic. Quan el que explica un supervivent no es pot contrastar és lògic que apareguin dubtes. I més si en el seu relat s'hi detecten errors o imprecisions. Però aquesta història és molt vella, perquè encara avui dia hi ha qui dubte que Marco Polo arribés mai a la Xina. No tenim més remei que creure'ls o no. I, en el pitjor dels casos, sempre podrem dir, com fan els italians, que *se non è vero, è ben trovato*.

Qui sobreviu a una situació extrema port ser un individu, un grup de persones o una part de la població d'una ciutat assetjada durant mesos i mesos. Per això el lector trobarà en aquesta obra històries de supervivència tan diverses com la d'Alexander Selkrik, el mariner britànic que passà més de quatre anys sol en un illa del Pacífic i que probablement inspirà Daniel Defoe, la dels joves uruguaians que van sobreviure a un accident aeri als Andes o la dels habitants de Leningrad, que sofriren vuit-cents setanta-dos dies de setge durant la Segona Guerra Mundial. A tots els empenyia la mateixa ànsia: sobreviure.

La paraula que més apareix en les pàgines següents és “sort” i els seus sinònims, així com alguns derivats. No podia ser d'altra manera. Per sobreviure a una situació límit cal, d'entrada, tenir molta sort.

QUATRE ANYS SOL EN UNA ILLA

Qui no coneix la història de Robinson Crusoe? Ni tan sols els que no han llegit la novel·la ni vist cap versió cinematogràfica de l'obra no han sentit a parlar mai d'aquest personatge de ficció. L'obra de Daniel de Defoe fascinà tant els lectors del seu temps que posteriorment aparegueren una colla de *robinsons*. I és natural: el binomi naufrag-illa deshabitada mai ha fallat, té un enorme poder d'atracció sobre els amants de la literatura d'aventures des de temps antics. La història d'Ulisses a l'illa de Calipso devia ser el passatge que més impressionava els que escoltaven el relat de l'*Odissea* en altres temps.

El que no saben molts lectors de l'heroi de Daniel Defoe és que, pocs anys abans que l'escriptor anglès es posés a escriure la novel·la que el faria famós, existí un Robinson de carn i ossos, un home que sobrevisqué quatre anys i quatre mesos en solitari -ni tan sols comptà amb la companyia d'un Divendres- en una remota illa del Pacífic. L'home es deia Alexander Selkirk; l'illa, Isla de Juan Fernández.

Alexander Selkirk no fou el primer home de mar que sobrevisqué després de passar una llarga temporada en una illa. Abans i després d'ell altres homes degueren viure aquella dissortada experiència, i hom té informació d'alguns casos. Pel que fa als que la patiren abans, una de les històries més conegudes és la d'un capità espanyol anomenat Pedro Serrano. El 1526 una violenta tempesta féu naufragar el vaixell en què viatjava aquest mentre navegava pel Carib. Tots els seus companys moriren ofegats; en aquella època, i més endavant també, la major part dels homes que embarcaven no sabien nedar. Però

Serrano sí, i fou així com aconseguí arribar a un banc de sorra, on passà vuit anys. Els tres primers hi visqué sol. Després, gaudí de l'escalf d'una companyia humana: la d'un un altre dissortat que arribà amb un bot a aquell tros de terra baixa.

El banc de sorra que havia salvat Pedro Serrano de morir ofegat ni tan sols figurava en les cartes nàutiques. La vegetació era escassa i no hi havia cap deu d'aigua. Els dos naufrags s'alimentaven del que els ofería el mar, crustacis, peixos i tortugues marines sobretot; sovint també aconseguien capturar alguna au. Apagaven la set bevent la sang de tortugues marines. Quan plovia, recollien aigua amb petxines i closques de tortugues. Per emmagatzemar aigua, construïren un petit dipòsit amb les restes del naufragi que arribaven a la platja. Amb coralls i roques també bastiren una torreta que els servia de refugi quan bufaven vents huracanats, de punt d'observació i per fer-hi fum de tant en tant. Però s'escolava el temps i els dos homes s'anaven debilitant.

Fins que l'any 1534 la tripulació d'un gran galió espanyol que es dirigia a l'Havana des de Cartagena d'Índies va veure senyals de fum que procedien del banc, s'hi acostà i rescatà els dos naufrags. El company de Pedro Serrano estava tan dèbil que no arribà viu a terra ferma. Abans de morir Pedro Serrano escriví un relat de les penalitats que visqué en aquell banc arenós del Carib. El document està dipositat a l'Arxiu General d'Índies, a Sevilla. Si tot el que explica el capità espanyol és cert - alguns en dubten- fou un cas de supervivència extrema.

L'illa de Juan Fernández està situada davant la costa xilena, a més de set-cents quilòmetres de distància de Valparaíso. Forma part de l'arxipèlag homònim. Fou

descoberta l'any 1575 per Juan Fernández, un navegant portuguès al servei de la corona espanyola. És relativament gran —té quaranta-vuit quilòmetres quadrats— i sobretot molt abrupta, amb cims de més de dos mil metres. De lluny estant no té un aspecte gaire hospitalari; un cop dins l'illa, però, el visitant hi troba verdes valls regades per rierols que baixen sorollosament des de les altes muntanyes.

D'origen volcànic, l'illa ofereix pocs recursos alimentaris d'origen vegetal. Actualment és una reserva mundial de la biosfera, i té una petita població estable que viu de la pesca i del turisme. Però durant molt de temps l'illa estigué deshabitada. Només era visitada ocasionalment per pirates i corsaris, que hi desembarcaven per recollir-hi llenya i omplir barrils d'aigua. A l'època en què Selkirk hi visqué en solitud també era coneguda amb el nom de Aguas Buenas, per la seva abundància en aigua potable.

Alexander Selkirk havia nascut a Lower Largo, un poble de pescadors d'Escòcia, l'any 1676. Era el setè fill d'un sabater, però al jove, d'esperit aventurer, aviat el va atreure més la mar que el taller del seu progenitor. Amb només dinou anys s'embarcà en una nau anomenada *Cinque Ports* que feia el cors. Després de l'esclat, l'any 1701, de la Guerra de Successió a la Corona d'Espanya, molts vaixells privats anglesos foren reclutats per la corona britànica per lluitar contra els interessos hispànics i francesos. Eren vaixells, doncs, amb patent de cors.

Selkirk no anà a raure a l'illa de Juan Fernández a causa d'un naufragi. Havia tingut una acalorada discussió amb el capità del vaixell en què viatjava i, a petició pròpia, hi fou abandonat pels seus companys el setembre de 1704. Si

més no, això és el que explicà a Wooded Rogers, el comandant de la nau que, quatre anys llargs més tard, el febrer de 1709, el rescatà del seu isolament. Però el més probable és que la veritat fos una altra, que Selkirk fos un busca-raons -les naus de pirates i corsaris n'eren plenes, de brivalls- i que els seus companys, tips d'ell, decidissin abandonar-lo enmig de l'oceà per desempallegar-se'n.

Per afavorir la convivència a bord, el codi de conducta pirata, aplicat també a les naus que feien el cors, establia càstigs molt severos. Un d'ells consistia a abandonar el membre de la tripulació que infringia el codi en una illa deserta. A l'infortunat se li deixava una ampolla d'aigua, una mica de menjar, pólvora, una arma de foc i municions. És a dir, el que avui dia en diríem un kit de supervivència.

Durant els segles XVII i XVIII aquest càstig s'aplicà moltes vegades en les aigües del Carib i del Pacífic. Sobreviure'n no devia ser gens fàcil. Sobretot si el castigat era abandonat en una illa sense gaires recursos o en un *cayo*, una mena d'illa petita, plana i arenosa que abunda al golf de Mèxic i a les Antilles. O si aquest perdia tota esperança de salvació. Llavors, podia fer servir l'arma de foc que li havien deixat per llevar-se la vida.

Com tots els mariners abandonats en una illa deserta, Selkirk també pogué endur-se'n de la nau diversos objectes de gran valor en la seva situació: una destral, un ganivet, un mosquetó, un pedrenyal, tabac, una cassola, roba, algunes mantes i... una Bíblia. És a dir, tot el que hom podia trobar en aquells temps en un cofre de mariner. Era molt en aquelles circumstàncies. Fins i tot la Bíblia li podia ésser útil -si Selkirk sabia llegir, es clar-. En aquella època les Sagrades Escriptures es llegien amb la mateixa

fruïció que avui dia llegim els *best sellers*, i Selkirk tenia molt de temps per llegir.

Durant els primers mesos Selkirk va viure a la platja on l'havien deixat els seus companys. Hi construï un parell de cabanes i s'alimentava sobretot de marisc. Aquest fou el pitjor període de la seva estada a l'illa; s'ensorrà i més d'un cop pensà en llevar-se la vida per acabar amb el seus sofriments. L'home és un animal gregari i difícilment s'acostuma a la solitud. D'altra banda, una cosa és la solitud buscada i una altra la solitud imposada. Aquesta, per a la majoria dels éssers humans és insuportable.

Selkirk matava el temps passejant amunt i avall de la platja coberta de còdols, atent a qualsevol soroll sospitós, mirant l'horitzó. A part de la remor del mar i del vent, i els xiscles d'algunes gavines i altres aus marines, de tant en tant Selkirk sentia estranys sorolls que provenien de l'interior de l'illa. Aquells sorolls naturalment mantenien la seva ànima en vil. Què devien ser? S'ho preguntava cop i recop. Segurament, eren arbres secs abatuts pel fort vent que tot sovint bufava en el cims de l'illa. Però ell qui sap què s'imaginava.

Un dia una munió de lleons marins arribà a l'illa i ocupà la platja que Selkirk s'havia fet seva. Aquelles enormes i perilloses bèsties l'atemoriren tant que hagué d'abandonar la platja. Sortosament, trobà una cova no gaire lluny del rompent i s'hi instal·là. Prop d'allí hi havia una vall on creixia una abundant vegetació. També trobà un mirador, on passava moltes hores mirant l'horitzó amb l'esperança de divisar-hi la punta d'una vela.

Durant quatre anys Selkirk s'alimentà de foques, tortugues, peïxos, marisc, algues, carn de cabres salvatges i els pocs aliments vegetals que produïa l'illa. Mentre